

оформлення імпорту нафти сирової без справляння податку на додану вартість. З причини припинення згаданого пільгового режиму імпорту, починаючи з лютого 2005 року описана схема ухилення від сплати податків втратила сенс. Податок на додану вартість справляється безпосередньо при ввезенні нафти на митну територію України, а новий порядок погашення податкових векселів та формування сум бюджетного відшкодування попереджає випадки покриття витрат на це за рахунок незаконно сформованих сум податкового кредиту. Проте, навіть на теперішній час залишається можливість використання відзначених законодавчих прогалин з метою побудови подібних схем легального ухилення від оподаткування, що залишає актуальним питання подальшого вдосконалення системи адміністрування податку на додану вартість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Синельников-Мурылев С, Кадочников П. Налоговая реформа в России: проблемы и решения. Научные труды № 67Р. В 2 т., Т. 1 – М.: ИЗПП, 2003. – 395 с.
2. Звернення Президента України до Верховної Ради України у зв'язку з Посланням Президента України до Верховної Ради України "Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2005 році". Послання Президента України до Верховної Ради України від 09.02.2006 р. – <http://rada.gov.ua/>
3. Про податок на додану вартість. Лист ДПА України від 14.02.2006 р. № 2741/7/16-1517 – <http://rada.gov.ua/>
4. Трунин И.В. Проблемы совершенствования налога на добавленную стоимость в Российской Федерации – М.: ИЗПП, 2000. – 148 с.

УДК 336.22

ПОДАТКОВІ НАДХОДЖЕННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

Коваленко Г.М.,
Агафонцева Н.В.,

Черкаський державний технологічний університет

В статье рассматриваются проблемы формирования местных бюджетов за счет налоговых поступлений.

The problems of formation of local budgets at the expense of taxes return are investigated in the article.

Постановка проблеми. У сучасних умовах в Україні набула великої актуальності проблема нестачі фінансових ресурсів в органів місцевого самоврядування та нестабільність їхніх доходних джерел. Податки ж посідають центральне місце в системі доходів бюджетів, у тому числі й місцевих. В умовах функціонування ринкової економіки податкові методи мобілізації доходів бюджетів є переважними у загальній системі фінансових взаємозв'язків.

Аналіз та напрями дослідження. Питання наповнення місцевих бюджетів податковими надходженнями займалося багато вчених, як вітчизняних, так і закордонних. Так, питаннями самостійності місцевих бюджетів займаються такі українські вчені, як Томчук В.В., Шевченко О.А.; Письменний В.Г. розглядає ефективність справляння місцевих податків і зборів; формування доходів місцевих бюджетів досліджував Павлюк К.В., Кириленко О.П., Пасічник Ю.В. та інші. Серед зарубіжних вчених питаннями податкових джерел місцевих бюджетів займалися російська дослідниця Богачова О.В., німецький вчений-економіст Хорст Риссе тощо.

Аналізуючи податкові надходження у структурі доходів місцевих бюджетів, необхідно зазначити, що їх частка постійно зменшується. Структура та склад останніх наведені у наступній таблиці [табл. 1].

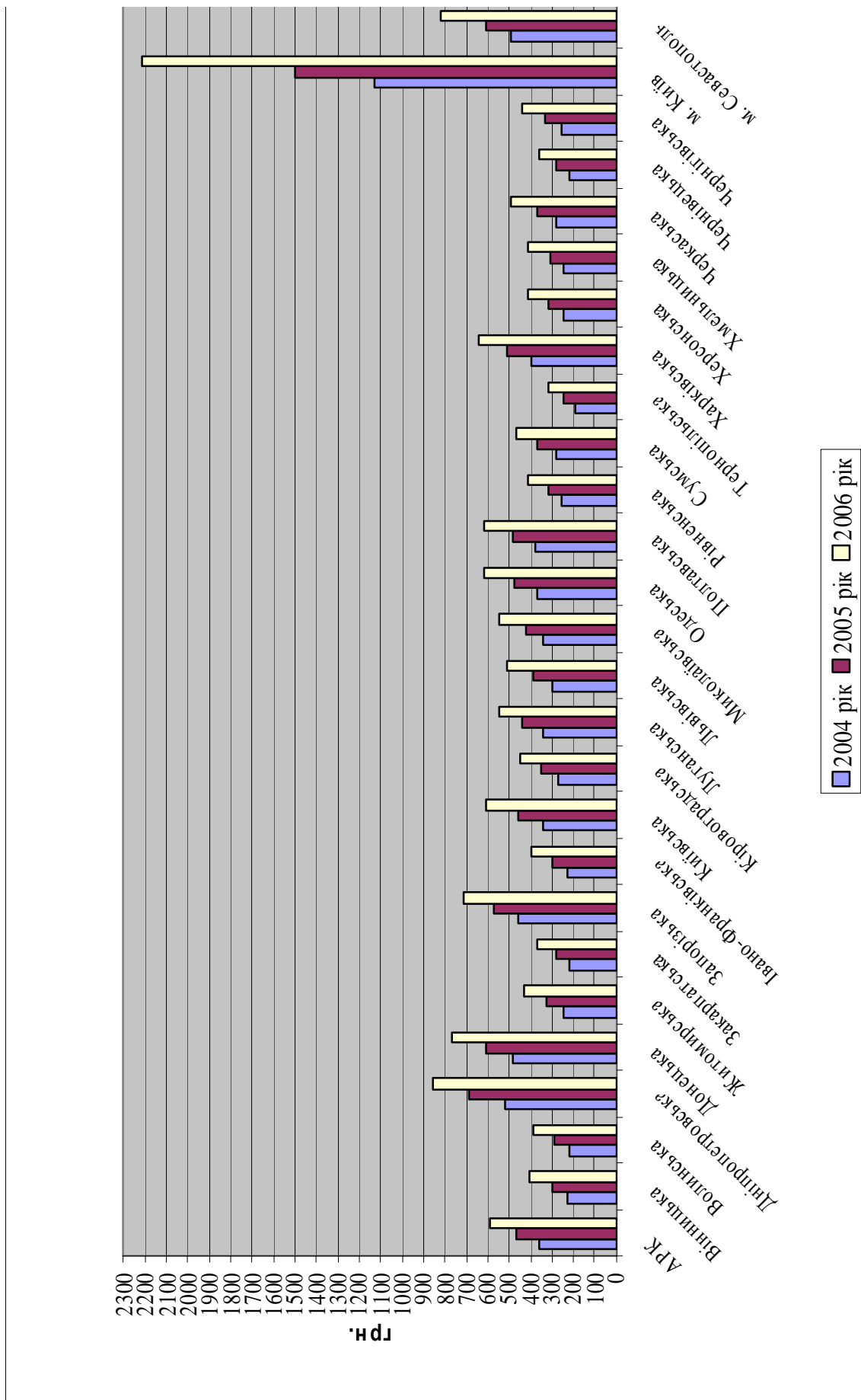
У нашій країні до основних податкових джерел формування місцевих бюджетів належать відрахування від загальнодержавних податків. Позитивні тенденції у реальному секторі економіки регіонів та спільні зусилля Уряду та місцевих органів виконавчої влади щодо детінізації економіки, сприяли зростанню надходжень податків і зборів до бюджетів усіх рівнів в усіх регіонах. Проте обсяги надходжень у розрахунку на 1 особу по регіонах суттєво відрізняється [рис. 1]. Традиційно найвищими залишаються надходження податків і зборів до бюджету м. Києва – на рівні 2216,11грн. на 1 особу, що більше ніж у 6 разів перевищує надходження у Тернопільській, Чернівецькій, Закарпатській і Волинській областях.

Найвагомішим бюджетоутворюючим податком на даний час виступає податок на доходи фізичних осіб, який у грошовому виразі має тенденцію до зростання. Його частка у загальній сумі податкових надходжень становила у 2004 році 68,71% і у 2006 році підвищилася до рівня 73,68%. В цілому надходження до місцевих бюджетів України за період 2004-2006 років від податку з доходів фізичних осіб збільшилося на 10384910,80 тис. грн., або ж на 68,95% [рис. 1]. Зростання надходжень даного податку у доходах місцевих бюджетів пояснюється зростанням фонду оплати праці. Однак у питаннях адміністрування цього податку є багато резервів і недоліків.

Таблиця 1

Склад і структура місцевих бюджетів у 2004-2006 роках

Доходи	2004 рік	2005 рік	2006 рік	2004 рік	2005 рік	2006 рік
Податкові надходження, тис. грн	18 308 174,60	23 588 746,60	30 931 552,40	100,00	100,00	100,00
<i>у тому числі:</i>						
Податки на доходи, податки на прибуток, податки на збільшення ринкової вартості	12 715 205,30	16 678 349,00	23 100 116,10	69,45	70,70	74,68
<i>у тому числі:</i>						
прибутковий податок з громадян / податок з доходів фізичних осіб	12 578 756,00	16 486 575,40	22 791 141,70	98,93	98,85	98,66
податок на прибуток підприємств	136 449,30	191 773,60	308 974,40	1,07	1,15	1,34
Податки на власність	658 728,30	833 358,60	1 084 835,40	0,04	0,04	0,04
<i>у тому числі:</i>						
податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів	658 728,30	833 358,60	1 084 835,40	100,00	100,00	100,00
Збори за спеціальне використання природних ресурсів	2 342 237,60	2 789 451,10	3 220 176,80	12,79	11,83	10,41
<i>у тому числі:</i>						
збір за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду	3 636,50	9 489,90	22 263,10	0,16	0,34	0,69
збір за спеціальне водокористування	7 069,80	4 593,80	3 665,00	0,30	0,16	0,11
платежі за користування надрами	38 294,20	57 191,80	71 911,60	1,63	2,05	2,23
плата за землю	2 293 237,10	2 718 175,60	3 122 337,10	97,91	97,44	96,96
Внутрішні податки на товари та послуги	871 995,00	1 149 866,00	1 399 368,30	4,76	4,87	4,52
<i>у тому числі:</i>						
акцизний збір із вироблених в Україні товарів	43 784,10	63 567,30	64 471,80	5,02	5,53	4,61
плата за ліцензії на певні види господарської діяльності	315 782,90	417 641,90	567 603,90	36,21	36,32	40,56
<i>з них:</i>						
податок на промисел	7 177,00	7 045,10	7 072,30	2,27	1,69	1,25
плата за видачу ліцензій та сертифікатів	3 001,20	2 716,50	2 958,50	0,95	0,65	0,52
плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності	20 860,20	25 173,00	28 026,10	6,61	6,03	4,94
плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами	284 237,50	381 872,30	528 092,90	90,01	91,44	93,04
плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності	512 428,00	668 656,80	767 292,60	58,77	58,15	54,83
Інші податки	1 720 008,40	2 137 721,90	2 127 055,70	9,39	9,06	6,88
<i>з них:</i>						
місцеві податки і збори	555 496,70	598 242,10	642 346,60	32,30	27,99	30,20
фіксований сільськогосподарський податок	114 836,30	167 783,70	136 503,20	6,68	7,85	6,42
єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва	1 049 400,20	1 371 459,40	1 348 044,60	61,01	64,16	63,38

Досить масовий характер має виплата заробітної плати у межах мінімального розміру та за неповний робочий день. Виплату заробітної плати у розмірі менше мінімального у розрахунку на одного працюючого провели 15% підприємств, заробітну плату менше прожиткового рівня виплатило 45% підприємств [3, 10]. А кожна четверта зареєстрована юридична особа взагалі не сплачує податок з доходів найманих осіб. За розрахунками науковців, якби легалізувати усіх найманих осіб та підвищити рівень заробітної плати до прожиткового мінімуму, то надходження податку з доходів фізичних осіб можна було б подвоїти. Чимало фактів неповноти та несвоєчасності утримання і перерахування податку з найманих працівників до бюджету. Тому структурним підрозділам ДПА у областях та податковим інспекціям доручають при проведенні організаційної, масово-роз'яснювальної та контрольно-економічної роботи з метою своєчасної і повної сплати податків до бюджету. Необхідно розробити та впровадити спільно з іншими державними установами комплекс заходів по обстеженню промислових приміщень, придатних для здійснення підприємницької діяльності для виявлення і відповідної легалізації найманих працівників, які фактично працюють у суб'єктів господарської діяльності без укладених трудових угод.

Діюча система справляння податку з доходів фізичних осіб передбачає його надходження до місцевого бюджету за місцем роботи платника податку. Це означає, що до місцевих бюджетів не надходить податок від доходів громадян, основне місце роботи яких знаходиться поза територією певного населеного пункту. На думку В.В. Томчука та О.А. Шевченка, зарахування частини податку на доходи фізичних осіб до місцевого бюджету за місцем проживання платника дасть змогу, з одного боку, пов'язати мешканців адміністративно-територіальних одиниць з відповідними місцевими бюджетами через систему оподаткування; з іншого - спрямувати діяльність місцевих органів влади відповідно до інтересів місцевих жителів.

Плата за землю посідає друге місце після податку на доходи фізичних осіб у структурі податкових надходжень місцевих бюджетів України. Загальний обсяг надходжень від цього податку збільшився за період 2004-2006 рр. на 829100,00 тис. грн., або на 36,15%. Проте, частка цього податку у загальній сумі податкових надходжень до місцевих бюджетів України зменшилася з 12,52% у 2004 році до 11,53% і 10,59% у 2005 та 2006 роках відповідно. Стійкою є також тенденція до падіння питомої ваги плати за землю у зведеному бюджеті: 2004 рік – 2,5%, 2005 рік – 2,0%, 2006 рік – 1,8% [4]. Зростання абсолютних обсягів надходжень від плати за землю пояснюється збільшенням орендних платежів за земельні ділянки державної та комунальної власності, що зумовлено змінами її адміністрування. Крім того, в законодавчому порядку було скасовано низку пільг щодо сплати земельного податку: до 2004 року окремі платники цього податку користувалися правом сплачувати лише 25% від суми нарахованого податку, 2005 року ця пільга була встановлена на рівні 50%. Проте посиленої уваги податкових органів потребує робота по адмініструванню плати за землю. Необхідно проводити інвентаризацію власників земель та землекористувачів – платників земельного податку, інвентаризацію договорів на оренду земель, орендодавцями яких є відповідні ради, звірки з органами земельних ресурсів по достовірності відображення платниками в поданих розрахунках площ оподатковуваних земель та сум земельного податку. Так, відповідна робота у цьому напрямку в Закарпатській області, наприклад, у 2005 році сприяла збільшенню надходжень до місцевих бюджетів земельного податку на 5% та орендної плати за земельні ділянки державної або комунальної власності в 1,8 раза проти минулого року [28,103]. В багатьох областях не завершена робота щодо грошової оцінки земель налених пунктів.

Наступним за питомою вагою у податкових надходженнях місцевих бюджетів є єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва. За період 2004-2006 років питома вага цього податку у загальному обсязі податкових надходжень до місцевих бюджетів України змінювалася неоднозначно: 2004 року вона становила 5,73%, 2005 року – 5,81%, а у 2006 році взагалі знизилася до рівня 4,36% [таблиця 1]. У той же час, номінальні надходження від цього податку зросли за аналізований період на 298644,40 тис. грн, або на 28,46%. Причому дане збільшення в основному було зумовлене зростанням 2005 року порівняно з 2004 на 322059,20 тис. грн, або ж на 30,69%, а незначне у порівнянні з цим зменшення надходжень у 2006 році порівняно з 2005 на 23414,80 тис. грн., або ж на 1,71%, не спричинило значного впливу на загальну позитивну тенденцію. Зростання даного податку забезпечене збільшенням надходжень від оподаткування підприємців – фізичних осіб. Використання великими фірмами переваг оподаткування малого бізнесу для ухиляння від оподаткування призводить до вимог змінити податковий режим, що може істотно вплинути на кількість платників єдиного податку та відповідні надходження. Майже 18 % юридичних осіб, що перейшли на спрощену систему оподаткування, декларують відсутність діяльності [1, 52]. При цьому багато платників не здійснюють діяльність взагалі. Зменшуючи перевірки таких суб'єктів господарювання, податкові органи в той же час повинні використовувати інші, більш демократичні, форми і методи впливу на них з метою підвищення доходних джерел місцевих бюджетів.

Практика застосування місцевих податків і зборів засвідчує, що їх використання в Україні мало-ефективне, а роль у формуванні місцевих бюджетів поки що незначна. Адже наявна бюджетна система передбачає формування дохідної частини бюджетів в основному за рахунок загальнодержавних податків та бюджетних трансфертів. Так, частка місцевих податків та зборів у податкових надходженнях місцевих бюджетів залишається незначною: у 2004 році їх обсяг становив лише 555 496,70 тис. грн., і хоча у 2006 він підвищився на 86849,90 тис. грн., або ж на 15,63%, ці надходження складають лише близько 2% в середньому [таблиця 1]. Це пов'язано з тим, що в селах, селищах та маленьких містах створені підприємства практично не рекламують своєї продукції тому, що підприємств дуже мало і всі жителі знають, яку продукцію вони випускають. Через те доходи від податку на рекламу не збільшилися. Підприємства цих населених пунктів пов'язані з виробництвом сільськогосподарської продукції і звільнені від сплати комунального податку, тому доходи місцевих бюджетів від надходження цього податку при загальному зростанні зайнятості населення, збільшенню кількості робочих місць теж не збільшилися. В Україні структура надходжень місцевих податків і зборів є нерациональною: $\frac{3}{4}$ усіх надходжень забезпечують лише комунальний податок і ринковий збір. [2, 37].

Вивчаючи стан місцевого оподаткування, вчені не мають єдиної думки щодо ефективності функціонування місцевих обов'язкових платежів. Так, Павлюк К.В., висловлює думку про те, щоб виключити зі складу місцевих податків і зборів ті, які не мають фіскального значення. Тоді як Письменний В.С. вказує на те, що, якими б незначними фінансові результати за окремими локальними податковими надходженнями не були, в загальній сукупності вони дають місцевим бюджетам суму, якою не варто нехтувати. Думку останнього науковця можна підтримати у випадку економічної ефективності справляння певних видів місцевих податків, оскільки надмірні витрати на їх адміністрування (у порівнянні з надходженнями цих платежів) викличуть нерациональне функціонування місцевих фінансів, а отже, і зменшення фінансових можливостей регіону.

Висновки. Отже, податкова політика відіграє значну роль у забезпеченні сприятливого інвестиційного клімату територій для досягнення істотних зрушень у їх економічному розвитку, зростанні податкоспроможності адміністративно-територіальних одиниць та активізації інвестиційних процесів. Для сталого збалансованого економічного розвитку будь-якої території важливим є забезпечення такої системи оподаткування, при якій планові податкові надходження відповідали б її податкоспроможності, яка залежить від численних природних і соціально-економічних властивостей території та формується під впливом різноманітних об'єктивних і суб'єктивних внутрішніх і зовнішніх факторів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кодацький В.П. Окремі питання зростання доходів держави і підприємств // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 11. – С. 50–55.
2. Павлюк К.В. Формування доходів місцевих бюджетів // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 24–37.
3. Чугунок І.Я., Ігнатенко А.В. Податок з доходів фізичних осіб в системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 3–14.
4. Статистичний збірник МФУ.